

Bartoňková, Dagmar

[**Božek, Mieczysław. Ostatnia komedia rzymska: Querolus**]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1980, vol. 29, iss. E25, pp. 318-319

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108904>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

přičemž je jeho eklekticismus, zakládající se zčásti na platonismu, avšak postrádající hlubokou metafyzickou meditaci, etického i praktického charakteru. Můžeme říci, že filozofie je pro Plútarcha *magistra vitae* v pravém smyslu toho slova.

Se svým pedagogickým programem se Plútarchos obrací především k majetným třídám, jež si mohou dovolit podporovat domácí vzdělávání svých dětí; což souvisí s další jeho tezí, že totiž výchova je pro něho především záležitostí rodiny a to hlavně otce (*kath'egétés*). — V tom se Plútarchos rozchází s Platónem, svěřujícím výchovu do rukou státu, neboť stát v Plútarchově pojetí má pouze dohlížet na to, zda rodiny plní své vychovatelské povinnosti.

Autor zdůrazňuje u Plútarcha jeho přesvědčení o individualistickém charakteru vzdělávání — v souladu s názorem, že štěstí člověka je především závislé na charakteru a povaze každého jedince. Jsou-li pak lidé šťastni jako individua, je šťastná i celá společnost (Plútarchos v tom byl jistě ovlivněn některými současnými mysliteli, jako např. byl Seneca, Epiktétos nebo Dio Cocceianus z Prúsy). Při svém individualistickém pojetí si je však Plútarchos vědom i nutnosti společenského aspektu výchovy, neboť člověk, jenž je vzděláván podle jeho programu a dovede pracovat pro společnost i udržovat s ostatními lidmi přátelské vztahy, je dobrý občan a filantrop.

Z Korusovy monografie plyne dále silný důraz na etickou stránku při Plútarchově výchovném systému. Na rozdíl od Sókrata, ale i od Platóna, činí Plútarchos vědomý rozdíl mezi morální a intelektuální složkou výchovy a drží se spíše ve stopách Aristotela a jeho žáků.

Mezi novými prvky, jež Plútarchos uvedl do teorie řeckých pedagogů, Korus zdůrazňuje Plútarchovo neschvalování paderastické lásky, a dále jeho zařazování historie do rámce tzv. *enkyklios paideia* — ovšem historie chápané jako učení uskutečňující se na životopisech slavných mužů minulosti.

Obsáhlá bibliografie, kterou nalezneme na str. 132–134, svědčí o autorově zodpovědném přístupu k studiu celé této problematiky, užitečný je pak i rejstřík na str. 135 až 139.

Korusova publikace přináší zajímavé a podnětné myšlenky nejen pro klasické filology, nýbrž i pro ty, kteří se zabývají dějinami pedagogiky.

Dagmar Bartoňková

Mieczysław Brożek, Ostatnia komedia rzymska (Querolus), Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk, Zakład narodowy imienia Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej akademii nauk 1978, stran 107.

Další studii, jež vyšla v Ossolineu je práce M. Brožka o „poslední“ římské komedii. Publikace je rozdělena do dvou částí; v části první (str. 5–44) se autor zabývá teoretickými otázkami spojenými s hrou *Querolus*, až do 17. století často přisuzovanou T. Macciovi Plautovi. Toto stanovisko Brožek na základě důkladného studia zásadně odmítá. V druhé části (str. 45–106) publikuje překlad komedie do polštiny.

Teoretické pojednání člení Brožek podle jednotlivých problémových okruhů do 18 oddílů, z nichž zde nastíníme alespoň hlavní teze. Jak známo, o době sepsání komedie *Querulus* byly vyslovovány nejrůznější hypotézy. Brožek odmítá i teorii, že by byl kus sepsán až někdy ve středověku, nýbrž zastává názor, že hra pochází ze začátku V. stol. n. l. (nejstarší zachovaný rukopis hry, pergamenový kodex *Vaticanus 4929* [cod. V], pochází z IX. století). O autorovi Brožek rozbořením komedie zjistil, že znal *Plauta*, *Terentia*, *leccos* také z *Cicerona*, *Vergilia*, *Lucretia* a *Horatia*, z pozdějších římských autorů pak *Ausonía* a snad i *Claudiana*. Hra nese také stopy některých křesťanských autorů, jako byl např. *Paulinus z Noly* a *Augustinus*. Něco málo nám o osobě autora napovídá dedikace určená jakémusi *Rutiliovi*, o němž se Brožek domnívá, že byl totožný s *Rutiliem Namatianem*, autorem básnické skladby *De reditu suo*, jak to vyslovil již dříve *P. Daniel*. S Brožkovým nazíráním na tuto otázku pak těsně souvisí i jeho mínění o místě vzniku komedie. Nepovažuje za pravděpodobnou *Büchelerovu* teorii o severní *Africe* jako o místě vzniku hry, nýbrž s ohledem na zmíněné vztahy autora k *Namatianovi* považuje za oprávněnější klást vznik komedie do *Gallie*.

Dále pak Brožek zkoumá, jak se v komedii *Querolus* odrážejí nábožensko-filozofické otázky a jakou roli zde hraje osud. Pozornost věnuje také formální stránce textu (jde převážně o rytmizovanou prózu). Na závěr Brožek registruje ohlas komedie ve středověku, za obrození i v nové době.

Překlad komedie *Querolus* do polštiny, tvořící druhou část publikace, Brožek doprovází poznámkovým aparátem a umožňuje tak i čtenáři bez klasického vzdělání, aby se mohl v textu dobře orientovat.

Brožkova publikace, stejně jako výše recenzovaná práce Korusova, je založena na hlubokém pramenném studiu i na dobré znalosti filosofie odborné literatury a je dalším svědectvím o tom, že se polská klasická filologie úspěšně snaží nezustávat pozadu za celosvětovým rozvojem klasických studií, jak už je to v Polsku dlouhou tradicí.

Dagmar Bartoňková

Reinhold Merkelbach, Die Quellen des griechischen Alexanderromans. Zweite, neubearbeitete Auflage unter Mitwirkung von Jürgen Trumpf. Zetemata, Monographien zur klassischen Altertumswissenschaft Heft 9, München 1977. Stran 285.

Merkelbachova publikace, jež byla poprvé vydána v roce 1954, se nyní dostává čtenáři v nové, poněkud změněné podobě. Základní členění knihy je toto: po stručné předmluvě, seznamu zkratk a úvodních poznámkách (str. 7–19) začíná vlastní práce, jež se skládá ze dvou oddílů. Odd. I (str. 20–92) je věnován otázkám obecnějšího charakteru, jako jsou historické prameny románu o Alexandrovi, úloha dopisů v komplexu zkoumaného románu, problematika týkající se Nektaneba jakožto Alexandrova otce či otázka autorství románu. Na str. 93–155 následuje odd. II, v němž se nejprve soustřeďuje pozornost na rukopisnou tradici románu a na jeho překlady do různých jazyků (93–108), a na str. 108–155 je pak román o Alexandrovi podroben zevrubné textové analýze. Následuje 8 zvláštních exkursů v tomto pořadí: I. Alexandrův rozhovor s gymnosophisty (156–161), II. Poznámky k meteskému alexandrovskému rukopisu a k Tulu Valeriovi (161–164), III. Spis Testamentum Alexandri (164–192), IV. Poznámky k listu Epistola Alexandri ad Aristotelem (193–198), V. Modlitba k Serapiovi z milánského papýru (198–201), VI. Mladší rukopisy řeckého románu o Alexandrovi (201–214), VII. Alexandrova návštěva v aithiopské jeskyni bohů (215–218), VIII. Livius IX 18 (Alexander a Římané 218–223). Jako zvláštní dodatek jsou připojeny edice dvou pramenů, opatřené textově kritickými poznámkami — Alexandri Epistolae (str. 230–252) a Testamentum Alexandri (253–283).

Srovnáváme-li obě vydání Merkelbachovy knihy, musíme konstatovat, že v oddílu I došlo spíše k řadě drobných změn, přičemž základní teze zůstaly nezměněny, podstatně odlišný je však oddíl II. Zásluhou J. Trumpha zde byly nově přepracovány jak část II 1 (rukopisná tradice), tak i část II 2 (textová analýza). Odlišný je rovněž exkurs VI (mladší rukopisy). Dva ze starších exkursů byly nahrazeny jinými (exkurs V a VII). Byly též vypuštěny četné poznámky v exkursu II a IV. K vypuštění určitých pasáží, příp. celých exkursů došlo hlavně z toho důvodu, že některé výsledky Merkelbachových úvah z 1. vydání knihy byly už mezitím zahrnuty do různých jiných publikací, takže je nebylo nutno zafazovat do 2. vydání.

Hlavní myšlenky, jež vyplývají z publikace *Die Quellen des griech. Alexanderromans* můžeme shrnout do následujících tezí: V románu se objevují dva základní zdroje pramenů, totiž jednak historické vyprávění o Alexandrovi (sahá až ke Kleitarchovi, má malou historickou hodnotu, obsahuje naopak četné románové prvky a svými základy náleží do helénistického období) a jednak směsice pseudohistorických listů s třemi hlavními složkami — 1. román v dopisech, vztahující se k Alexandrovi tažení (produkt rétorské školy z doby kolem roku 100 př. n. l.); 2. Alexandrovy listy Aristotelovi a Olympiadé o podivuhodných dobrodružstvích v Indii a na konci světa (jsou literárním odrazem starých pověstí o Alexandrovi a nejzajímavější částí celé skladby); 3. dvě menší dílka z doby kolem roku 100 př. n. l., doložené jednak na papýrech, jednak v literární tradici, totiž Alexandrův rozhovor s indickými gymnosophisty a Testamentum Alexandri. Prameny obouhého typu pospojoval někdy kolem roku 300 n. l. nepřilíš učený alexandrijský autor v jedno dílo, které sám ještě doplnil málo zdařilými přídavky. Navíc pak do něho vložil staroegyptské vyprávění o Nektanebovi — opět s nevelkým vkusem. Takto vzniklá kompilace, v níž byl historický obraz Alexandra Velikého zatlačen do pozadí a jeho osoba pozdvížena do výšin mytična, dosáhla v příštích desítkách století překvapivě obrovského úspěchu, román o Alexandrovi byl překládán do nej-různějších jazyků a těšil se zájmu mnoha generací pozdně starověkých a středověkých čtenářů.